
Högsta Domstolen

NJA 1999 s. 237 (NJA 1999:33)

Målnummer:	Ö3605-96	Avdelning:	
Domsnummer:			
Avgörandedatum:	1999-05-07		
Rubrik:	Ett konkursbolag som upplösts enligt 13 kap 19 § 1 st aktiebolagslagen har med hänsyn till omständigheterna inte ansetts kunna fullfölja en dessförinnan påbörjad civilprocess.		
Lagrum:	<ul style="list-style-type: none">• 13 kap. 19 § 1 st. aktiebolagslagen (1975:1385)• 3 kap. 9 § konkurslagen (1987:672)		
Rättsfall:	<ul style="list-style-type: none">• NJA 1954 s. 421• NJA 1974 s. 13• NJA 1974 s. 295• NJA 1979 s. 700• NJA 1982 s. 820• NJA 1987 s. 552• NJA 1988 s. 110• NJA 1988 s. 374• NJA 1993 s. 723• NJA 1994 C 72• NJA 1996 s. 459• NJA 1998 s. 608• NJA 1998 C 9		

REFERAT

(Jfr 1979 s 700, 1982 s 820, 1987 s 552, 1988 s 374, 1993 s 723 och 1998 s 608)

WB Finans Leasing AB (leasingbolaget) inkom till Stockholms TR d 10 febr 1994 med ansökan om stämning å Nordbanken Finans AB (finansbolaget). Leasingbolaget försattes i konkurs d 9 mars 1994. Konkursförvaltaren meddelade att konkursboet inte övertog leasingbolagets talan i målet.

Finansbolaget yrkade vid sammanträde för muntlig förberedelse d 23 aug 1995 att TR:n skulle avvisa käromålet på den grunden att leasingbolaget inte längre hade rättskapacitet i målet. Konkursen hade under målets handläggning i TR:n avslutats utan överskott och avskrevs genom TR:ns beslut d 21 febr 1995. Beslutet vann laga kraft d 14 mars 1995.

Leasingbolaget bestred i skrift d 5 sept 1995 yrkandet om avvisning. Som grund för bestridandet anfördes att leasingbolaget hade kvar sin talerätt trots att konkursboet var upplöst samt att avvisningsyrkandet var för sent framställt.

TR:n (chefsrådmannen Häckner-Gille) anförde i slutligt beslut d 20 sept 1995: Skäl. Om aktiebolag är försatt i konkurs och denna avslutas utan överskott, är bolaget enligt 13 kap 19 § aktiebolagslagen upplöst, när konkursen avslutas. I enlighet härmed har konkursbolaget upplösts d 21 febr 1995.

Såsom fastslagits i rättsfallet NJA 1979 s 700 (se även NJA 1982 s 820 I och II) gäller som huvudregel att ett på detta sätt upplöst aktiebolag saknar rättskapacitet och därmed partshabilitet. Från denna regel har emellertid, såsom redovisats i NJA 1979 s 700, i rättspraxis gjorts vissa undantag.

Någon omständighet på grund varav i förevarande mål undantag skulle göras från huvudregeln föreligger inte.

Frågan om avvisning på grund av bristande rättskapacitet kan upptas under vilket skede som helst av processen.

Slut. TR:n avvisar käromålet.

Leasingbolaget överklagade i Svea HovR och yrkade att HovR:n skulle undanröja TR:ns beslut att avvisa leasingbolagets talan och återförvisa målet till TR:n.

Finansbolaget bestred ändring.

HovR:n (hovrättslagmannen Asbring, hovrättsrådet Lagerbjelke, referent, och tf hovrättsassessorn Leven) anförde i slutligt beslut d 2 juli 1996: HovR:n finner inte skäl att frångå TR:ns bedömning och lämnar därför överklagandet utan bifall.

Leasingbolaget (ombud advokaten P.E.S.) överklagade och yrkade att HD skulle ogilla invändningen om rättegångshinder och återförvisa målet till TR:n för erforderlig behandling i sak.

Finansbolaget (ombud advokaten P.B.) bestred ändring.

Konkursförvaltarkollegiernas förening som av HD beretts tillfälle att yttra sig i målet, anförde i yttrande d 4 dec 1998 som sammanfattning att föreningen ansåg att HD inte skulle finna skäl att frångå underrätternas bedömning och att HD således skulle lämna överklagandet utan bifall. Som skäl för sin ståndpunkt anförde föreningen: Fråga gäller enligt föreningens uppfattning tillämpningen av 13 kap 19 § aktiebolagslag (1975:1385) jämfört med bestämmelserna i 3 kap 9 § KL (1987:672).

Enligt 13 kap 19 § aktiebolagslagen är aktiebolag upplöst när konkursen avslutas utan överskott. WB Finans Leasing AB försattes i konkurs d 9 mars 1994, vilken konkurs avslutats utan överskott genom lagakraftvunnet beslut av TR d 21 febr 1995. Normalt skall detta innebära att bolaget är upplöst och att bolaget skall av Patent och registreringsverket avföras ur aktiebolagsregistret.

I de fall konkursgäldenären drivit en process, som konkursboet inte övertagit, skall utfallet av processen inte anses tillhöra konkursboet. Även om konkursen avslutas utan överskott, kan således bolaget anse sig ha en tillgång i den fordran som utgör grund för processen. Ordalydelsen av 13 kap 19 § 2 st aktiebolagslagen synes dock endast möjliggöra beslut om likvidation för det fall konkursförvaltaren redovisar ett överskott. Föreningen anser emellertid att det analogivis bör accepteras att beslut om likvidation kan fattas och bli registrerat även om överskottet uppkommit på grund av tillgång som inte skall anses tillhöra konkursboet. Det skulle te sig egendomligt om ej gäldenären fick uppträda som motpart i överätt ens i det fall gäldenären vunnit framgång i TR innan konkursen avslutats. Jämväl grunderna för 13 kap 16 § nämnda lag talar härför.

WB Finans Leasing AB:s talan grundar sig också på att bolaget fortsätter att vara juridisk person, därför att bolaget påstår sig ha tillgång.

Föreningen anser emellertid att 13 kap 19 § 2 st aktiebolagslagen måste tolkas på samma sätt om konkursen avslutas med överskott som om konkursen avslutas utan överskott men på grund av bestämmelserna i 3 kap 9 § KL tillgång finns eller kan finnas, som inte skall anses tillhöra konkursboet, d v s aktiebolaget skall upplösas genom likvidation.

Med denna utgångspunkt hänvisar föreningen till NJA 1993 s 579. På de av HD då anförda skälen saknas anledning att låta konkursgäldenärens styrelse företräda bolaget i den aktuella talan. Bolagets talan skall alltså avvisas.

Målet avgjordes efter föredragning.

Föredraganden, RevSkr Eriksson, föreslog i betänkande att HD skulle meddela följande beslut: Skäl. Målet gäller om ett aktiebolag som upplösts genom konkurs som avslutats utan överskott skall äga rätt att fortsatt föra talan om fordringsanspråk i en pågående rättegång som inletts innan bolaget försattes i konkurs och beträffande vilken talan konkursförvaltaren avböjt att överta. I målet har fråga uppkommit om det finns skäl att upprätthålla en sådan hållning i fråga om ett upplöst aktiebolags rättskapacitet och förmåga att vara part i rättegång som kommit till uttryck i HD:s praxis och om tillämpningen av denna

praxis i målet står i överensstämmelse med bestämmelserna i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Om ett aktiebolag är försatt i konkurs och denna avslutas utan överskott är bolaget enligt 13 kap 19 § 1 st aktiebolagslagen (1975:1385) upplöst när konkursen avslutas. Som fastslagits i rättsfallet NJA 1979 s 700 (se även NJA 1977 C 247, 1982 s 820 I och II, 1987 s 552, 1988 s 374, 1993 s 723, 1994 C 72, 1998 C 9 och RÅ 1984 1:87) gäller som huvudregel att ett på detta sätt upplöst aktiebolag saknar rättskapacitet och därmed partsbehörighet. Denna huvudregel bar stöd i lagmotiven till den aktuella bestämmelsen. Sålunda uttalas i Aktiebolagsutredningens betänkande SOU 1971:15 (s 324) att ett aktiebolag upphör att vara särskilt rättssubjekt genom vad som i utredningens förslag liksom i då gällande aktiebolagslag kallas upplösning. Utredningens förslag i denna del kommer att stå oemotsagt i det fortsatta lagstiftningsarbetet (se prop 1975:103 s 498f och 516 samt bet 1975/76:LU4 s 1050. - Även i fall där ett aktiebolags konkurs avslutats med överskott och där beslut om likvidation enligt 13 kap 19 § 2 st aktiebolagslagen ännu inte fattats har det ansetts sakna anledning att låta bolagets styrelse företräda bolaget och väcka talan om skadestånd eftersom det är ofrånkomligt att bolaget genom likvidation skall upplösas (NJA 1993 s 579).

Från den nämnda huvudregeln har i rättspraxis gjorts vissa undantag och då främst i fall när det upplösta aktiebolaget agerat i egenskap av konkursgäldenär. Sålunda har ett upplöst aktiebolag ansetts ha behörighet att klandra konkursförvaltarens slutredovisning (NJA 1954 s 421) och dessutom att föra talan om skadestånd mot förvaltaren och rättens ombudsman i konkursen (NJA 1979 s 700). Ett genom konkurs upplöst aktiebolag har vidare givits behörighet att överklaga det beslut varigenom bolaget försattes i konkurs (NJA 1988 s 110) och att angripa ett sådant beslut genom extraordinärt rättsmedel (NJA 1998 s 608). Ett upplöst aktiebolag har också givits rätten att överklaga ett likvidationsbeslut som föregått konkursen (NJA 1996 s 459). Undantag från huvudregeln i andra fall ände nämnda har gjorts när det upplösta aktiebolaget i författning ålagts en skyldighet att i viss egenskap vara verksam för att lösa en viss tvist (NJA 1974 s 13 och ADD 1973 nr 9-10; jfr NJA 1987 s 552).

I förevarande mål väckte WB Finans Leasing AB d 10 febr 1994 talan angående fordringsanspråk om 12 575 307 kr, som efter senare gjord justering nedsatts till 2 357 651 kr, jämte ränta mot Nordbanken Finans AB. Som grund för talan angavs att Nordbanken Finans AB på postgirokonto av misstag erhållit medel som tillkommit ett med WB Finans Leasing AB samarbetande bolag och att Nordbanken Finans AB var redovisningsskyldigt för medlen till WB Finans Leasing AB, till vilket bolag fordringen överlåtits d 22 sept 1993. Nordbanken Finans AB hade under 1993 ansökt vid Stockholms TR om WB Finans Leasing AB:s försättande i konkurs. I konkursärendet, i vilket TR:n höll förhandling d 27 sept 1993, gjorde WB Finans Leasing AB kvittningsinvändning under åberopande av det i förevarande mål instämnda fordringsanspråket. Sedan TR:n ogillat konkursansökningen prövades denna av Svea HovR i beslut d 9 mars 1994, genom vilket WB Finans Leasing AB försattes i konkurs. I fråga om kvittningsinvändningen uttalade HovR:n att WB Finans Leasing AB inte med tillräcklig grad av styrka visat fog för sin uppgivna motfordran på Nordbanken Finans AB.

Av handlingarna framgår att konkursen avslutades utan överskott d 21 febr 1995. WB Finans Leasing AB har härigenom upplösts. Genom beslut d 20 sept 1995 avvisade TR:n WB Finans Leasing AB:s talan mot Nordbanken Finans AB. HovR:n fann i beslut d 2 juli 1996 ej skäl att frångå TR:ns bedömning.

Vad först angår frågan om det finns anledning att upprätthålla hittillsvarande rättspraxis eller att i rättspraxis inta en mindre restriktiv hållning än hittills beträffande upplösta aktiebolags rättssubjektivitet och partsbehörighet kan väl i vissa enskilda fall starka billighetsskäl eller starka praktiska skäl tänkas kunna anföras för att upplösta aktiebolag i vidare utsträckning än i dag skulle ges en begränsad rättssubjektivitet och därmed en rätt att föra talan som part i rättegång. En fråga som väckts i detta sammanhang är om det bör ankomma på domstol att göra en preliminär prövning i det enskilda fallet för utrönande av

om det upplösta aktiebolaget med hänsyn till rättsfrågan och bevisläget i målet har ett befogat intresse att få fortsätta föra sin talan.

Mot ett upplöst aktiebolags, eller snarare dess bakomvarande intressenters, intresse måste motpartens klart befogade intresse av att kunna få ersättning för sina rättegångskostnader tas i beaktande (se NJA 1988 s 374). Det kan inte sägas ligga i samhällets eller rättsordningens intresse att tillåta upplösta aktiebolags bakomvarande intressentkrets att för mer eller mindre osäkra fordringar eller andra osäkra anspråk i rättegång spekulera på motpartens bekostnad. Att det i stor utsträckning kan vara fråga om osäkra fordringar eller anspråk vinner stöd av det förhållandet att konkursförvaltaren redan har gjort en bedömning med avseende på utgången av processen och därvid valt att inte låta konkursboet överta konkursbolagets talan. Ett ytterligare starkt vägande skäl mot att i rättspraxis inta en mindre restriktiv hållning än hittills utgörs av den bakomvarande intressentkretsens möjlighet i egenskap av aktieägare och/eller ställföreträdare att före konkursens avslutande låta konkursbolaget överlåta tvisteföremålet till aktieägarna eller annan enligt 13 kap 7 § RB. Härigenom kommer den till vilken tvisteföremålet överlåtits att svara för motpartens anspråk på rättegångskostnader enligt 18 kap 10 § RB.

I doktrinen har skilda synpunkter framförts i frågan om ansvaret för upplösta aktiebolags rättegångskostnader. Så har t ex Lehrberg föreslagit att ett genom konkurs upplöst aktiebolag vid behov skall kunna träda i efterföljande likvidation för att processa om tvistig fordran eller tillgång och att det upplösta bolaget därvid skall kunna åläggas en skyldighet att ställa säkerhet för rättegångskostnader (1 aktiebolagens skymningsland, 1990, s 274ff). Heuman har anfört bl a att det bör övervägas om man skall införa en lagregel som ålägger det upplösta aktiebolagets ställföreträdare ett ansvar för rättegångskostnader och samtidigt ifrågasatt lämpligheten i att införa en regel om skyldighet att ställa säkerhet för motpartens kostnadsanspråk (Kan aktieägare i ett konkursbolag åtkomma bolagets tvistiga tillgångar med förvaltarens medgivande, i JT 1992-93, s 284). Liknande synpunkter har beträffande konkursbolag framförts av Söderlund, som anser att den intressentkrets som i realiteten ligger bakom ett konkursbolags talan - och som kan ha något att vinna på att driva ett konkursbolags talan - konstituerar ett enkelt bolag som därigenom skulle svara solidariskt för motpartens rättegångskostnader då rättegången misslyckas (Ansvarar någon för konkursbolagets rättegångskostnader, i JT 1996-97, s 248). Ett resultat motsvarande det som skulle erhållas genom Heumans förslag skulle även kunna uppnås genom en bestämmelse i lag som ger aktieägarna möjlighet att inom en viss bestämd tid efter det att konkursen avslutats utan överskott överta det sålunda upplösta aktiebolagets talan. Skulle talan inte övertas skall den enligt nuvarande huvudregel avvisas.

En utvidgning av ett upplöst aktiebolags rättskapacitet och partsbehörighet för fall motsvarande det i förevarande mål förutsätter emellertid mot bakgrund av de nu diskuterade frågorna, bl a den avvägning som måste göras för att tillgodose de motstående intressen som gör sig gällande, så ingående överväganden av såväl principiell som praktisk natur att frågan lämpligen bör ankomma på lagstiftaren. Någon omständighet på grund varav i förevarande mål undantag skulle göras från den enligt rättspraxis gällande huvudregeln att ett genom underskottskonkurs upplöst aktiebolag saknar rättskapacitet och därmed partsbehörighet föreligger således inte.

Vidkommande frågan om en tillämpning i målet av de regler som kommit till uttryck i HD:s praxis står i överensstämmelse med bestämmelserna i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna och då främst konventionens artikel 6.1 i fråga om rätten att få tillträde till domstol, kan det i belysning av Europadomstolens praxis sägas att nationell lagstiftning som innefattar en begränsning i partsbehörigheten som regel är förenlig med artikel 6.1 när syftet med begränsningen tjänar ett legitimt ändamål och står i rimlig proportion till detta ändamål (se Danelius, Mänskliga rättigheter i Europeisk praxis. En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, 1997, s 140 f och Europadomstolens dom i Lithgow m fl mot Storbritannien, Serie A, Vol 102, paragraf 194). Att ett upplöst aktiebolag under omständigheter som i förevarande mål inte tillerkänns partsbehörighet framstår mot den angivna bakgrunden även i ett vidare europeiskt sammanhang som

normalt och förenligt med artikel 6.1 i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna.

På grund av det anförda bör som domstolarna funnit WB Finans Leasing AB:s talan mot Nordbanken Finans AB avvisas, i följd varav överklagandet i HD bör lämnas utan bifall.

HD:s avgörande. HD lämnar överklagandet utan bifall.

I samband med föredragningen uppkom fråga, huruvida målet skulle hänskjutas till HD i dess helhet. Vid särskild omröstning härom beslöt HD (JustR:n Magnusson, Munck, Danelius, referent, och Thorsson) d 13 april 1999 att så inte skulle ske. JustR Svensson var skiljaktig och anförde: Sedan gammalt anses ett aktiebolag som försätts i konkurs automatiskt förlora sin partskapacitet, om konkursen avslutas utan överskott. Det innebär att om bolaget är part i en rättegång som pågår när konkursen avslutas, bolaget som regel avvisas utan hänsyn till de möjligheter som finns för bolaget att träda i likvidation och låta likvidatorerna fortsätta processen. Jag menar att det nu är tid att bryta denna praxis och anser att frågan om WB Leasing AB bör föreläggas att yttra sig om huruvida bolaget har för avsikt att träda i likvidation bör avgöras av HD i dess helhet.

HD (JustR:n Magnusson, Munck, Danelius, referent, och Thorsson) fattade följande slutliga beslut: Skäl. Enligt 13 kap 19 § 1 st aktiebolagslagen skall ett aktiebolag som är försatt i konkurs vara upplöst när konkursen avslutas utan överskott. När detta har skett gäller enligt rättspraxis som huvudregel att bolaget inte längre kan vara part i rättegång (NJA 1979 s 700, 1982 s 820, 1987 s 552, 1988 s 374, 1993 s 723 och 1998 s 608). Åtskilliga undantag från denna huvudregel har emellertid ansetts böra tillåtas. Sålunda har ett bolag medgivits att, även sedan dess konkurs avslutats, vid domstol angripa själva konkursbeslutet (NJA 1988 s 110 och 1998 s 608) eller ett dessförinnan meddelat likvidationsbeslut (NJA 1996 s 459). Bolaget har också tillåtits att klandra konkursförvaltarens redovisning (NJA 1954 s 421 och 1979 s 700) och föra talan om skadestånd mot förvaltaren och rättens ombudsman (NJA 1979 s 700). Även i vissa andra situationer har omständigheterna funnits vara sådana att ett bolag, sedan det upplösts genom att dess konkurs avslutats, tillåtits att vara part i domstolsprocess (NJA 1974 s 13 och s 295).

Särskilda överväganden gör sig gällande när ett aktiebolag, som upplöses enligt 13 kap 19 § 1 st aktiebolagslagen, är part i en dessförinnan påbörjad rättegång. Av rättssäkerhetsskäl kan det i sådana fall ibland framstå som önskvärt att en talan av eller mot bolaget skall kunna prövas utan hinder av att bolaget upplösts. Om det är bolaget som i processen gör gällande ett anspråk mot annan, kan emellertid bolagets intresse tillgodoses genom att bolaget överlåter sin uppgivna fordran eller utskiftar den till sina aktieägare. Den eller de som har förvärvat fordringen får därigenom möjlighet att överta processen. I den mån förutsättningar föreligger för att bolaget efter konkursens avslutande skall träda i likvidation, kan rättegången också fullföljas av bolagets likvidator (jfr NJA II 1946 s 121). Ett beslut om likvidation i sådana situationer som nu avses måste - på samma sätt som när en nedlagd likvidation enligt 13 kap 16 § aktiebolagslagen återupptas efter bolagets upplösning - efter registrering medföra att bolaget återupplivas som juridisk person (jfr Rodhe, Aktiebolagsrätt, 18 uppl 1999 s 282).

Även om de nu nämnda utvägarna inte står till buds eller i vart fall inte har utnyttjats, kan det upplösta bolagets anspråk på rättsskydd under vissa omständigheter vara så starkt att bolaget bör tillåtas att fortsätta som part i rättegången. En avvägning bör dock ske mot motpartens intresse av att inte tvingas föra en kanske lång och kostsam process utan möjlighet att som vinnande part få ersättning för sina kostnader. När rättegången inletts före konkursen och konkursförvaltaren inte har utnyttjat den i 3 kap 9 § KL angivna möjligheten att överta bolagets talan, kan dessutom förvaltarens ställningstagande ofta ses som ett tecken på att bolagets utsikter till framgång i processen inte är särskilt stora, vilket är ytterligare ett element som talar mot att bolaget efter sin upplösning skall få fortsätta att driva processen.

Om förfarandet, när bolaget upplöses, har fortskridit så långt att dom har meddelats i första instans och domen därefter har överklagats av någondera parten, kan det framstå som oskäligt och godtyckligt att avbryta processen och därigenom omintetgöra möjligheterna till överprövning av TR:ns dom. Även här kan emellertid omständigheterna variera. I rättsfallet NJA 1982 s 820 II avvisades sålunda ett upplöst konkursbolags besvärstalan i HovR:n, men rättegången i HovR:n gällde i detta fall endast en subsidiär fråga om ersättning för rättegångskostnader i ett mål som avskrivits av TR:n. I rättsfallet NJA 1993 s 723 avvisades en besvärstalan av HD, men detta mål gällde en - i och för sig betydelsefull - preliminärfråga om domstols behörighet (jfr också NJA 1994 C 72 och 1998 C 9).

Om målet, när bolaget upplöses efter avslutad konkurs, alltjämt är anhängigt i TR:n, är ännu större restriktivitet påkallad när det gäller att bedöma om rättegången skall få fortgå. Även här kan det emellertid föreligga speciella skäl som medför att det skulle framstå som betänkligt att avbryta förfarandet. Särskilt kan så vara fallet när det upplösta bolaget är svarandepart och käranden trots den avslutade konkursen önskar få ett krav mot bolaget fastställt av domstol.

I nu förevarande fall gäller rättegången WB Finans Leasings krav mot Nordbanken Finans på att utfå medel som av misstag skulle ha inbetalats på ett Nordbanken Finans tillhörigt konto. Målet var, när WB Finans Leasing upplöstes enligt 13 kap 19 § 1 st aktiebolagslagen, alltjämt anhängigt vid TR:n. WB Finans Leasing hade redan framfört samma krav som en motfordran i målet om bolagets konkurs, och domstolarna hade i denna process funnit kravet obestyrkt.

Det saknas skäl att i detta fall avvika från huvudregeln, enligt vilken bolaget efter sin upplösning inte längre kan godtas som part i rättegång. HovR:ns beslut skall därför fastställas.

HD:s avgörande. HD avslår överklagandet.

JustR Svensson var skiljaktig på sätt framgår av följande yttrande: Enligt 11 kap 2 § RB kan bolag vara part i rättegång. För aktiebolagens del framgår av 2 kap 13 § aktiebolagslagen (1975:1386) att partskapaciteten inträder i och med registreringen i aktiebolagsregistret; innan ett aktiebolag registreras kan det inte söka, kära eller svara inför domstol. Underförstått förlorar ett aktiebolag sin partskapacitet om bolaget avförs ur aktiebolagsregistret.

Om ett aktiebolag försätts i konkurs kan bolaget inte bestå. Avslutas konkursen utan överskott, är bolaget upplöst i och med att rätten fastställer utdelningen i konkursen. Rätten är skyldig att underrätta PRV om att konkursen avslutats och skall därvid ange om det skett med eller utan överskott. En underrättelse om att konkursen avslutats utan överskott leder till att PRV omedelbart avför bolaget ur aktiebolagsregistret.

Avslutas konkursen med överskott är bolaget skyldigt att träda i likvidation och när denna avslutas genom att likvidatorerna lägger fram slutredovisning för hur överskottet skiftats är bolaget upplöst. Anmälan härom skall genast göras för registrering. Genom registreringen avförs bolaget ur aktiebolagsregistret (13 kap 15 och 19 §§).

Av det sistnämnda framgår att ett bolag i likvidation står antecknat i aktiebolagsregistret till dess det upplöses. Ett aktiebolag som upplösts genom likvidation och avförs ur aktiebolagsregistret kan i vissa fall återuppstå genom att likvidationen fortsätter. Det sker bl a om det visar sig att bolaget har ytterligare en tillgång som behöver skiftas eller om talan väcks mot bolaget eller om det annars finns behov av en likvidationsåtgärd. I så fall skall likvidatorerna genast anmäla saken för registrering. Bolaget antecknas då i aktiebolagsregistret och återfår därmed sin partskapacitet (13 kap 16 §).

Den ordning som nu har beskrivits och som knyter partskapaciteten för aktiebolag till registreringen i aktiebolagsregistret skapar ordning och reda i rättsväsendet och fungerar på det hela taget väl i praktiken. Förevarande mål

illustrerar emellertid vissa oklarheter i lagregleringen när det gäller partskapaciteten för aktiebolag som upplösts efter konkurs.

Bestämmelserna i 13 kap 19 § är skrivna med sikte på normalfallet då all konkursbolagets egendom omfattas av konkursen och avvecklas genom denna. Undantagsvis är emellertid detta inte fallet. Vissa immaterialrätter är exempelvis utmättningsfria och ingår då inte i konkursboet. Vidare kan egendom som ingår i konkursboet ibland inte avvecklas av konkursförvaltaren och finns då kvar som konkursbolagets egendom efter konkursen trots att denna tekniskt sett har avslutats utan överskott och bolaget är upplöst. Av större intresse i detta sammanhang är bestämmelsen i 3 kap 9 § KL (1987:672). Där föreskrivs att om det pågår en rättegång mellan gäldenären och någon annan om sådan egendom som hör till konkursboet, konkursboet får överta gäldenärens talan. Om boet inte gör det skall egendomen inte anses tillhöra konkursboet. Det innebär att konkursbolaget genom sina ordinarie ställföreträdare får fortsätta att föra processen och om det vinner denna så tillfaller den vunna egendomen bolaget och inte konkursboet. Egendomen är dessutom så länge konkursen pågår skyddad mot utmätning för fordran som kan göras gällande i konkursen.

Av vad som nu har sagts framgår att det kan finnas ett praktiskt behov av att kunna avveckla konkursbolagets kvarvarande egendom också när konkursen avslutats med underskott och bolaget tekniskt sett är upplöst. Situationen har emellertid antagits vara så sällsynt att den inte ansetts förtjäna att regleras i lag. I förarbetena till 1944 års aktiebolagslag förutsattes att dåvarande 170 § 2 st - motsvarande 13 kap 19 § 2 st - vid behov kunde tillämpas analogiskt (NJA II 1946 s 121). I Aktiebolagskommitténs senaste betänkande (SOU 1999:36) Likvidation av aktiebolag föreslås en uttrycklig bestämmelse om att egendom som finns kvar efter underskottskonkurs skall avvecklas i samma ordning som efter överskottskonkurs, dvs genom likvidation (se 13 kap 49 § 1 st i förslaget). Kommitténs förslag får uppfattas som en kodifiering av gällande rätt, jfr yttrandet i detta mål från Konkursförvaltarkollegiernas förening.

Ett aktiebolag som upplösts efter underskottskonkurs får sålunda anses vara skyldigt att omedelbart träda i likvidation, om det finns kvarvarande egendom som inte är helt obetydlig. Bolaget står då kvar eller återuppstår i aktiebolagsregistret och har därmed partskapacitet som tillåter likvidatorerna att exempelvis driva in fordringar som inte kan utmätas hos bolaget.

Med detta synsätt finns det inte anledning att förvägra ett konkursbolag rätten att fortsätta en process, som konkursförvaltaren inte velat överta, bara på den grunden att konkursen avslutats utan överskott. Det ligger mera i linje med aktiebolagslagens bestämmelser i 2 kap 13 § om aktiebolags partskapacitet och i 13 kap 19 § 2 st om konkurs som avslutas med överskott att i ett sådant läge förklara målet vilande i avbidan på att bolaget träder i likvidation. Det får sedan bli likvidatorernas sak att bestämma om de skall fortsätta processen.

På grund av det anförda anser jag att WB Leasing AB hade bort föreläggas att yttra sig i frågan om bolaget har för avsikt att träda i likvidation. Ett sådant föreläggande skulle emellertid ha avvikit från den tolkning av 13 kap 19 § 1 st aktiebolagslagen som förut varit antagen av HD och frågan om ett sådant föreläggande skulle meddelas hade därför skolat avgöras av HD i dess helhet. Överröstad i plenumfrågan ansluter jag mig till majoritetens mening.

JustR Munck tillade för egen del: När en konkurs avslutas utan överskott kan det av olika skäl förekomma att det fortfarande finns tillgångar kvar som tillhör konkursgäldenären. Vissa immaterialrätter är exempelvis utmättningsfria och ingår då inte i konkursboet. Och om den egendom som finns i boet inte förslår till konkurskostnaderna, lämnas den normalt utan avvecklingsåtgärder från förvaltarens sida.

En annan situation är när det vid konkursutbrottet pågår en rättegång mellan gäldenären och någon annan om sådan egendom som hör till konkursboet och boet inte utnyttjar möjligheten att överta gäldenärens talan. Enligt 3 kap 9 § KL gäller då att egendomen inte anses tillhöra konkursboet. Är konkursgäldenären en fysisk person kan han därmed fortsätta processen utan några komplikationer. Om däremot konkursgäldenären är ett aktiebolag, kan det inträffa att konkursen medan rättegången fortfarande är anhängig avslutas

utan överskott, vilket enligt 13 kap 19 § 1 st aktiebolagslagen innebär att bolaget skall anses upplöst. De komplikationer som då kan uppkomma har ingående belysts i den juridiska litteraturen (se särskilt Lehrberg, I aktiebolagens skymningsland, Uppsala 1990).

Som framgår av HD:s beslut anses enligt fast rättspraxis gälla att bolagets upplösning inte hindrar bolaget från att föra talan när denna har omedelbart samband med bolagets avveckling. I praxis har sålunda ett bolag medgivits att, även sedan dess konkurs avslutats utan överskott, vid domstol angripa själva konkursbeslutet eller ett dessförinnan meddelat likvidationsbeslut eller föra talan mot konkursförvaltarens åtgärder under konkursen (se NJA 1954 s 421, 1979 s 700, 1988 s 110, 1996 s 459 och 1998 s 608). Detta synsätt får också anses överensstämma med allmänna processrättsliga grundsatser och har vissa motsvarigheter även i andra jämförbara situationer, exempelvis i fall då en fysisk person mister processbehörighet på grund av att förvaltare anordnas för honom.

Den pågående rättegången kan emellertid också som i förevarande fall röra en fordran eller något annat rättsanspråk som inte har omedelbart samband med bolagets avveckling men som är att betrakta som en, låt vara ofta mycket osäker, tillgång. Några bestämmelser i lag om hur det skall förfaras när en bolagskonkurs avslutas utan överskott men bolaget alltjämt har en tillgång som behövs tas om hand har inte meddelats. Detta betyder givetvis inte att eventuella tillgångar som kvarstår efter bolagets upplösning blir herrelösa. Sådana tillgångar tillkommer aktieägarna på samma sätt som de när konkursgäldenären är en fysisk person tillkommer denne. Detta måste gälla även i det fallet att tillgången består av en fordran eller något liknande rättsanspråk.

I förarbetena till 1944 års aktiebolagslag (NJA II 1946 s 121) angavs att det inte borde ifrågakomma att uppta särskilda bestämmelser för det sällsynta fallet att det finns tillgångar i ett bolag som upplösts på nu aktuellt sätt men att reglerna om likvidation i överskottskonkurser i dåvarande 170 § 2 st - motsvarande 13 kap 19 § 2 st i nu gällande aktiebolagslag - borde betraktas som analogiskt tillämpliga. I enlighet med vad som antagits i ett i målet avgivet yttrande från Konkursförvaltarkollegiernas förening får lagen alltjämt i tillämpliga delar anses vila på denna princip, som för övrigt föreslås uttryckligen kodifierad i Aktiebolagskommitténs senaste betänkande (SOU 1999:36) Likvidation av aktiebolag. Det innebär att bolagsstämman även när bolaget har upplösts genom att en konkurs avslutats utan överskott har möjlighet att besluta om likvidation, om det behövs med hänsyn till att en bolagets tillgång skall kunna tas om hand. Det får också låt vara i mycket särpräglade fall antas kunna förekomma att likvidation enligt grunderna för 13 kap 19 § aktiebolagslagen beslutas av registreringsmyndigheten efter hänvändelse dit av aktieägare, borgenär eller annan vars rätt kan vara beroende av att det finns någon som kan företräda bolaget. Som framgår av HD:s beslut måste ett beslut om likvidation i denna situation efter registrering medföra att bolaget återuppstår som juridisk person.

Det nu anförda utesluter inte att det, även när det inte är fråga om en talan som har omedelbart samband med bolagets avveckling, kan föreligga sådana omständigheter att ett likvidationsbeslut är överflödigt för att ett upplöst bolag skall kunna uppträda som part i en rättegång. I rättsfallet NJA 1974 s 13, där ett sådant bolag hade instämts av en arbetstagare, angav HD sålunda uttryckligen att den väckta talan inte kunde anses vara av sådan beskaffenhet att den medförde skyldighet för det upplösta bolaget att träda i likvidation för att därefter svara i målet. Det var i detta fall fråga om en i lag föreskriven skyldighet för en arbetsgivare att uppträda som motpart i en rättegång för lösande av en tvist enligt den då gällande lönegarantilagen.

Om det är bolaget som i en process driver ett anspråk mot annan kan vidare situationen ofta vara den att det inte finns någon annan tillgång som behöver avvecklas än den aktuella fordringen. En likvidation ter sig då ofta som överflödig och t o m meningslös, särskilt om fordringen är osäker och det saknas medel till bestridande av likvidationskostnaderna, något som regelmässigt får förutsättas vara fallet när en konkurs avslutas utan överskott. Om likvidatorerna finner att bolaget är på obestånd och inte kan betala

likvidationskostnaderna, gäller ju enligt 13 kap 5 § 3 st aktiebolagslagen en ovillkorlig förpliktelse för dem att ansöka om att bolaget skall försättas i konkurs. Den situation som här diskuteras är att bolaget just har varit i konkurs som avslutats utan överskott, och det saknar då mening att på nytt försätta det i konkurs. Även efter en likvidations nedläggning kan för övrigt tillgångar av här aktuellt slag finnas kvar. För det fall att ett bolag upplöses genom att en likvidation enligt 13 kap 15 § aktiebolagslagen läggs ned innan samtliga tillgångar avvecklats har i den juridiska doktrinen förutsatts att de kvarvarande tillgångarna efter upplösningen skall överföras till aktieägarna genom skifte (se Rodhe, a a s 282 och Kedner-Roos, Aktiebolagslagen del II, 5 uppl s 193). Det måste antas att kvarstående tillgångar på motsvarande sätt kan överföras till någon eller några aktieägare - eller samtliga aktieägare - genom skifte i bolaget även när upplösningen berott på att konkursen har avslutats utan överskott. I det fallet att tillgången består av en fordran eller något liknande rättsanspråk som är föremål för rättegång kan aktieägarna då överta bolagets talan i målet enligt 13 kap 7 § RB.

Det nu anförda innebär ingen motsättning till den huvudregel som vid upprepade tillfällen slagits fast i rättspraxis och som innebär att ett bolag som upplösts enligt 13 kap 19 § 1 st aktiebolagslagen inte längre kan vara part i rättegång. I de från HD:s praxis refererade fallen bar det såvitt referaten utvisar inte förekommit att bolaget anmält sin avsikt att besluta om likvidation eller att någon eller några aktieägare anmält att de övertagit bolagets rättsanspråk. Det synes visserligen inte heller ha förekommit att domstolen genom särskilt föreläggande berett bolaget eller dess aktieägare tillfälle att göra sådan anmälan. Någon skyldighet för domstolen att utfärda ett föreläggande av detta slag har emellertid inte föreskrivits, och det får i första hand anses ankomma på intressenterna själva att ombesörja att sådana förhållanden kommer till domstolens kännedom.

Även om det i enlighet med vad som sålunda har utvecklats teoretiskt finns möjlighet för bolaget eller dess rättsinnehavare att även efter bolagets upplösning fortsätta en process som bolaget påbörjat, kan inte bortses från att likvidation eller utskiftning inrymmer både praktiska och rättsliga komplikationer och att upplösningen därför i praktiken normalt innebär att rättsanspråket förfaller, om bolaget inte tillåts att föra talan. Av de skäl som framgår av HD:s beslut kan det därför vara motiverat med en viss utveckling av praxis som innebär att det upplösta bolagets anspråk på rättsskydd under vissa omständigheter tillgodoses genom att bolaget tillåts att fortsätta som part i rättegången.

HD:s beslut meddelades d 7 maj 1999 (mål nr Ö 3605-96).

Sökord: Aktiebolag; Konkurs; Rättskapacitet; Partshabilitet; Likvidation

Litteratur:
